

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ „УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Я.В. Ступник

**КРИМІНАЛЬНЕ
ПРАВО
УКРАЇНИ**

Особлива частина

Навчально-методичний посібник

Ужгород
2017

УДК 343(477)(075.8)
ББК 67.9(4Укр)308я73
С 88

Рекомендовано до друку на засіданні методичної комісії
юридичного факультету
ДВНЗ „Ужгородський національний університет”
(Протокол № 1 від 09.09.2016 р.)

Укладач:

Ступник Я.В. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу юридичного факультету ДВНЗ „Ужгородський національний університет”.

Рецензенти:

Севрюков О.П. – доктор юридичних наук, професор.

Сливич І.І. – кандидат юридичних наук, доцент.

Горінецький Й.І. – кандидат юридичних наук, доцент.

Ступник Я.В.

С 88 Кримінальне право України. Особлива частина : навчально-методичний посібник / Я.В. Ступник. – Ужгород, Видавничий дім „Гельветика”, 2017. – 716 с.

ISBN 978-966-916-210-6

Навчально-методичний посібник з дисципліни „Кримінальне право України. Особлива частина” складений за вимогами кредитно - модульної системи і містить структуру програми навчального курсу, опорний конспект лекцій, тематичний план семінарських занять, основні критерії оцінювання знань студентів, орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю та перелік рекомендованої літератури.

У посібнику систематизовано основні питання Особливої частини кримінального права України, що дозволить студентам засвоїти основи методики й техніки аналізу окремих складів злочинів, їх елементи та ознаки. Матеріал у посібнику подається у стислій та доступній формі, що допоможе студентам у найкоротші строки систематизувати знання, сконцентрувати увагу на основних інститутах та поняттях Особливої частини кримінального права України.

Для студентів вищих навчальних закладів юридичного профілю, викладачів, аспірантів, науковців, практичних працівників, а також широкого кола читачів, які цікавляться проблематикою протидії злочинності.

УДК 343(477)(075.8)
ББК 67.9(4Укр)308я73

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ „КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА”	30
<i>Лекція № 1. Поняття Особливої частини кримінального права, її система і значення. Наукові основи кваліфікації злочинів.</i>	30
<i>Лекція № 2. Злочини проти основ національної безпеки України</i>	50
<i>Лекція № 3. Злочини проти життя особи.</i>	72
<i>Лекція № 4. Злочини проти здоров'я особи.</i>	93
<i>Лекція № 5. Злочини проти волі, честі та гідності особи.</i>	120
<i>Лекція № 6. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.</i>	136
<i>Лекція № 7. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина.</i>	166
<i>Лекція № 8. Злочини проти власності</i>	192
<i>Лекція № 9. Злочини у сфері господарської діяльності.</i>	219
<i>Лекція № 10. Злочини проти довкілля.</i>	269
<i>Лекція № 11. Злочини проти громадської безпеки.</i>	303
<i>Лекція № 12. Злочини проти безпеки виробництва.</i>	337
<i>Лекція № 13. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту.</i>	356
<i>Лекція № 14. Злочини проти громадського порядку та моральності.</i>	390
<i>Лекція № 15. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення.</i>	416
<i>Лекція № 16. Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації.</i>	457
<i>Лекція № 17. Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів.</i>	469
<i>Лекція № 18. Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку.</i>	483
<i>Лекція № 19. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.</i>	499
<i>Лекція № 20. Злочини проти правосуддя.</i>	518
<i>Лекція № 21. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини).</i>	553
<i>Лекція № 22. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.</i>	577
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	594
ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ	678
ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	680
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	685

ПЕРЕДМОВА

Одним з основних завдань вищих навчальних закладів України є поліпшення якості підготовки фахівців, що передбачає глибоке вивчення відповідних фахових дисциплін. До таких, безперечно, належить кримінальне право, без засвоєння основних теоретичних та практичних проблем якого неможливо стати кваліфікованим адвокатом, слідчим, прокурором чи суддею. Досконале знання кримінального законодавства нашої держави є необхідною умовою як успішної роботи за фахом, так і ефективності здійснення державою кримінально-правової політики. Це покладає на студента обов'язок вже з перших днів занять свідомо відмовитися від поверхового та фрагментарного вивчення кримінально-правових інститутів, категорій і понять.

Навчальна дисципліна „Кримінальне право України. Особлива частина” відноситься до циклу дисциплін професійної та практичної підготовки, вивчення яких спрямоване на підготовку кваліфікованих фахівців шляхом формування у них системи знань і умінь, необхідних у діяльності з розслідування, запобігання та профілактики кримінальних правопорушень.

У пропонованому навчально-методичному посібнику узагальнено та систематизовано основні питання Особливої частини кримінального права України, що дозволить студентам засвоїти основи методики й техніки аналізу окремих складів злочинів, їх елементи та ознаки. Матеріал у посібнику подається у стислій та доступній формі, що допоможе студентам у найкоротші строки систематизувати знання, сконцентрувати увагу на основних інститутах та поняттях Особливої частини кримінального права України.

Не претендуючи на новизну висвітлення тих чи інших положень, укладач намагався викласти власний узагальнений підхід щодо викладу вже існуючого на сьогоднішній день в науковій та навчальній літературі матеріалу з дисципліни „Кримінальне право України. Особлива частина”.

Представлений посібник упорядковано з урахуванням матеріалів, що містяться в уже раніше виданих підручниках і посібниках з кримінального права та науково-практичних коментарях до Кримінального кодексу України 2001 року. Водночас, матеріал підготовлений з урахуванням останніх змін та доповнень, внесених до кримінального законодавства нашої держави станом на 01 січня 2017 року.

Посібник стане в нагоді при самостійній підготовці студентів (слухачів, курсантів) до аудиторних занять (семінарів, колоквіумів), складання семестрових заліків та іспитів, а також до Державного (випускного) іспиту з кримінального права, написанні наукових праць.

Укладач висловлює щиру вдячність за підтримку в підготовці даного посібника, слушні зауваження, пропозиції та поради доктору юридичних наук, професору **Литвинову Олексію Миколайовичу**.

Окремі слова вдячності та глибокої поваги укладач висловлює доктору юридичних наук, професору **Житному Олександрю Олександровичу** та доктору юридичних наук, професору **Денисову Сергію Федоровичу** за слушні зауваження і пропозиції, що дали змогу підвищити науково-методичний рівень та практичну цінність даного посібника.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1.

Злочини проти основ національної безпеки України. Злочини проти життя та здоров'я особи. Злочини проти волі, честі та гідності особи. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина.

Тема 1. Поняття Особливої частини кримінального права, її система і значення. Наукові основи кваліфікації злочинів

Поняття та значення кримінального права. Система кримінального права. Поняття Особливої частини кримінального права. Єдність Загальної та Особливої частин як підсистем КК України. Значення Особливої частини кримінального права. Система Особливої частини кримінального права. Понятійний апарат Особливої частини кримінального права. Методика аналізу конкретних складів злочину.

Поняття кримінально-правової кваліфікації. Процес кримінально-правової кваліфікації та її результат. Структура кримінально-правової кваліфікації. Значення правильної кримінально-правової кваліфікації. Поняття і види підстав кримінально-правової кваліфікації. Фактична підстава кримінально-правової кваліфікації. Юридична підстава кримінально-правової кваліфікації. Значення складу злочину для кримінально-правової кваліфікації. Юридичне закріплення результатів кримінально-правової кваліфікації. Принципи кримінально-правової кваліфікації. Кваліфікація злочину з урахуванням стадії його вчинення. Кваліфікація злочинів, вчинених у співучасті. Кваліфікація множинності злочинів. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм. Кваліфікація злочинів, вчинених за наявності кваліфікуючих та привілеюючих ознак складу злочину. Розмежування злочинів у ході кримінально-правової кваліфікації. Кваліфікація посткримінальної поведінки. Неправильна кримінально-правова кваліфікація. Зміна кримінально-правової кваліфікації.

Тема 2. Злочини проти основ національної безпеки України

Загальна характеристика злочинів проти основ національної безпеки України. Поняття національної безпеки. Класифікація злочинів проти основ національної безпеки України.

Злочини проти основ національної безпеки у сфері державної безпеки і політичній сфері. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК). Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК).

Злочини проти основ національної безпеки у сфері державної безпеки, інформаційній та науково-технологічній сферах. Державна зрада (ст. 111 КК). Шпигунство (ст. 114 КК).

Злочини проти основ національної безпеки у сфері державної безпеки й екологічній сфері. Диверсія (ст. 113 КК).

Тема 3. Злочини проти життя

Поняття та види злочинів проти життя. Загальна характеристика злочинів проти життя. Умисне вбивство (просте та кваліфіковане) (ст. 115 КК). Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК). Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК). Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця (ст. 118 КК). Вбивство через необережність (ст. 119 КК). Доведення до самогубства (ст. 120 КК).

Тема 4. Злочини проти здоров'я особи

Загальна характеристика злочинів проти здоров'я. Тілесні ушкодження (ст. ст. 121, 122, 123, 124, 125, 128 КК). Побої і мордування (ст. 126 КК). Катування (ст. 127 КК). Погроза вбивством (ст. 129 КК). Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 130 КК). Зараження венеричною хворобою (ст. 133 КК).

Загальна характеристика злочинів, що ставлять у небезпеку життя та здоров'я особи. Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 131 КК). Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 132 КК). Зараження венеричною хворобою (ст. 133 КК). Незаконне проведення аборту (ст. 134 КК). Залишення в небезпеці (ст. 135 КК). Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (ст. 136). Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей (ст. 137 КК). Незаконна лікувальна діяльність

(ст. 138 КК). Ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139 КК). Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст. 140 КК). Порушення прав пацієнта (ст. 141 КК). Незаконне проведення дослідів над людиною (ст. 142 КК). Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини (ст. 143 КК). Насильницьке донорство (ст. 144 КК). Незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145 КК).

Тема 5. Злочини проти волі, честі та гідності особи

Поняття і загальна характеристика злочинів проти волі, честі та гідності особи. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146 КК). Захоплення заручників (ст. 147 КК). Підміна дитини (ст. 148 КК). Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини (ст. 149 КК). Експлуатація дітей (ст. 150). Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150-1 КК). Незаконне поміщення в психіатричний заклад (ст. 151 КК).

Тема 6. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи

Загальна характеристика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Поняття насильницьких статевих злочинів. Зґвалтування (ст. 152 КК). Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153 КК). Примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК). Поняття ненасильницьких статевих злочинів. Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 КК). Розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК).

Тема 7. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина

Загальна характеристика злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача (ст. 157 КК). Надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або фальсифікація виборчих документів, документів референдуму, підсумків голосування або відомостей Державного реєстру виборців (ст. 158 КК). Незаконне використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референду-

му більше ніж один раз (ст. 158-1 КК). Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму (ст. 158-2 КК). Порушення таємниці голосування (ст. 159 КК). Порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму (ст. 159-1 КК). Підкуп виборця, учасника референдуму (ст. 160 КК). Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками (ст. 161 КК).

Порушення недоторканості житла (ст. 162 КК). Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передається засобами зв'язку або через комп'ютер (ст. 163 КК).

Ухилення від сплати аліментів та утримання дітей (ст. 164 КК). Ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків (ст. 165 КК). Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою щодо якої встановлена опіка чи піклування (ст. 166 КК). Зловживання опікунськими правами (ст. 167 КК). Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) (ст. 168 КК). Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) (ст. 169 КК).

Перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій (ст. 170 КК). Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК).

Грубе порушення законодавства про працю (ст. 172 КК). Грубе порушення угоди про працю (ст. 173 КК). Примушування до участі у страйку або перешкоджання участі в страйку (ст. 174 КК). Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК).

Порушення авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК). Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (ст. 177 КК).

Пошкодження релігійних споруд чи культових будинків (ст. 178 КК). Незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь (ст. 179 КК). Перешкоджання здійсненню релігійного обряду (ст. 180 КК). Посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень або виконання релігійних обрядів (ст. 181 КК).

Порушення недоторканості приватного життя (ст. 182 КК). Порушення права на отримання освіти (ст. 183 КК). Порушення права на безоплатну медичну допомогу (ст. 184 КК).

Модуль 2.

Злочини проти власності. Злочини у сфері господарської діяльності. Злочини проти довкілля. Злочини проти громадської безпеки. Злочини проти безпеки виробництва

Тема 8. Злочини проти власності

Загальна характеристика та види злочинів проти власності. Корисливі злочини, пов'язані з оберненням чужого майна на користь винного чи інших осіб. Крадіжка (ст. 185 КК). Грабіж (ст. 186 КК). Розбій (ст. 187 КК). Викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання (ст. 188-1 КК). Вимагання (ст. 189 КК). Шахрайство (ст. 190 КК). Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК). Корисливі злочини, не пов'язані з оберненням чужого майна на користь винного чи інших осіб. Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК). Незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї (ст. 193 КК). Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 198 КК). Некорисливі посягання на власність. Умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК). Умисне пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК). Погроза знищення майна (ст. 195 КК). Необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК). Порушення обов'язків щодо охорони майна (ст. 197 КК). Злочини, пов'язані з самовільним зайняттям земельної ділянки та самовільним будівництвом. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (ст. 197-1 КК).

Тема 9. Злочини у сфері господарської діяльності

Поняття, загальна характеристика і види злочинів у сфері господарської діяльності.

Злочини у сфері кредитно-фінансової, банківської та бюджетної систем України. Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів (ст. 199 КК). Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200 КК). Контрабанда (ст. 201 КК). Незаконне виготовлення, збе-